

УДК 332:13

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-13>

НАФТОГАЗОВА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

OIL AND GAS INDUSTRY OF UKRAINE IN REGIONAL DEVELOPMENT

Пушкар Т.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,

Харківський національний міського господарства імені О.М. Бекетова

Pushkar Tetiana

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

У статті досліджено вплив розвитку нафтогазової галузі на соціально-економічний стан регіонів України. Автором визначено чинники, що характеризують перспективи розвитку галузі, проаналізовано значення галузі для регіонів України, окреслено її значення для забезпечення економічної безпеки регіону. Проведено аналіз розвитку галузі в розрізі регіонів, визначено критерії, за якими пропонується оцінювати вплив галузі на регіональний розвиток та формування регіональної економічної політики, серед яких основними є прямі та непрямі внески у внутрішній випуск, створення робочих місць у регіонах, розвиток регіональної інфраструктури, показники екологічної ситуації в регіоні. Охарактеризовано основні інвестиційні проекти, реалізація яких відбувається або запланована у найближчий час. Запропоновано систему чинників регіонального розвитку, на які зміни у темпах розвитку галузі можуть здійснювати вагомий вплив.

Ключові слова: нафтогазова галузь, інвестиційні проекти, регіон, регіональний розвиток, чинники регіонального розвитку.

В статье исследовано влияние развития нефтегазовой отрасли на социально-экономическое состояние регионов Украины. Автором определены факторы, которые характеризуют перспективы развития отрасли, проанализировано её значение для обеспечения экономической безопасности региона. Проведен анализ развития отрасли в разрезе регионов, определены критерии, по которым предложено оценивать влияние отрасли на региональное развитие и формирование региональной экономической политики, в том числе прямой и не прямой вклад во внутренний выпуск, создание рабочих мест в регионах, развитие региональной инфраструктуры, показатели экологической ситуации. Охарактеризованы основные инвестиционные проекты, реализация которых происходит или запланирована в ближайшее время. Предложена система факторов регионального развития, на которые изменения в темпах развития отрасли могут оказать существенное влияние.

Ключевые слова: нефтегазовая отрасль, инвестиционные проекты, регион, региональное развитие, факторы регионального развития.

The present paper considers the functioning of the oil and gas industry of Ukraine in relation to the formation of prerequisites for sustainable regional development and identifies the impact of oil and gas industry development on the economy of the regions. The article identifies the factors that outline the prospects for the development of the industry. In analyzing the importance of the oil and gas industry for regional development, special emphasis is put on ensuring the economic security of the region. The impact of carbohydrate production on the economy of the regions is significant. In the regions where there are prerequisites for oil and gas production, the oil and gas industry forms a significant part of the social and economic conditions of regional development. By creating jobs, providing revenues to local budgets, oil and gas companies become strategically important not only to ensure the energy security of the state, but also largely determine the strategic directions of development of certain regions. The analysis of the development of the industry in terms of regions allowed to determine the criteria by which it is proposed to assess the impact of the industry on regional development and the formation of regional economic policy. Factors of regional development, which can have a significant impact on the development of the industry, are job creation, investment in the regions, inflows into local budgets, increasing innovation potential, increasing production of enterprises that provide infrastructure to the industry. The oil and gas industry is characterized by a significant degree of centralization of management, which requires constant coordination of regional interests with the governing structures of the

industry. Significant influence on regional development is actively exercised by investment projects of the state company "Naftogaz of Ukraine", the implementation of which is taking place or planned in the near future. The presence of a certain resource potential for the development of the industry in some regions raises the urgency of harmonizing the strategic objectives of the industry with the establishment of effective mechanisms for sustainable regional development and regional economic policy that takes into account the prospects of carbohydrate production in Ukraine.

Key words: oil and gas industry, region, investment projects, regional development, regional policy, innovation potential of the industry.

Постановка проблеми. Нафтогазова галузь України є тією галуззю, що відіграє значну роль у вирішенні питань національної економічної безпеки, розвитку економічного суверенітету, становленні ефективного механізму енергетичної безпеки країни та розвитку економічного потенціалу регіонів. У сучасних умовах, коли держава протягом останніх років здійснює активні кроки щодо становлення енергетично незалежної національної економіки, розвиток нафтогазової галузі в країні стає одним з основних стратегічних питань сталого соціально-економічного зростання. Наявність певного ресурсного потенціалу для розвитку галузі в окремих регіонах підвищує актуальність питань узгодження стратегічних завдань розвитку галузі зі створенням ефективних механізмів забезпечення сталого регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основними питаннями, які розкриваються в дослідженнях вітчизняних науковців, на даний момент залишаються ті, що присвячені ефективному надрокористуванню в нафтогазовій галузі [1; 2], визначенню місця, ролі та значення нафтогазової галузі в системі енергетичної безпеки України [3–5], обґрунтуванню заходів щодо підвищення ефективності функціонування нафтогазового комплексу [6; 7], забезпеченню ефективного функціонування підприємств нафтогазової галузі на основі сучасних інструментів економічного управління [8; 9]. Але, незважаючи на значну увагу до ефективності надрокористування у нафтогазовій галузі, розвитку галузевого потенціалу і пошуку механізмів результативного функціонування нафтогазового комплексу України, значне коло питань впливу галузі на економіку регіонів України, значення галузі для їх довгострокового сталого розвитку залишається невизначеним.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення ролі нафтогазової галузі для формування стратегій регіонального розвитку та окреслення основних напрямів впливу на соціально-економічні процеси в регіонах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна концепція регіонального розвитку, базуючись на принципі децентралізації та підвищення ролі регіонів у забезпеченні сталого соціально-економічного зростання, передбачає відпрацювання нових підходів до функціонування стратегічно важливих для національної економіки галузей. Однією з таких галузей є нафтогазова, яка є основою форму-

вання енергетичної безпеки національної економіки. Особливостями розвитку даної галузі є висока централізація управління, формування розгалужених загальнонаціональних структур, що ускладнює визначення внеску даної галузі в економіку і розвиток окремих регіонів. «Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», яка була схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р, визначає, що пріоритетом розвитку галузі є утримання лідерських позицій у континентальній Європі у виробництві та транзиті вуглеводів, залишаючись надійним транзитером енергоресурсів (передусім природного газу і нафти) [10]. Виділяючи окремими напрямками розвиток газового і нафтового секторів, в Енергетичній стратегії України визначено комплекс заходів стосовно їх розвитку на національному рівні. Для газового сектору поставлено такі головні завдання: оптимізація балансу споживання та нарощення видобутку природного газу, підвищення ефективності експлуатації газорозподільних мереж, інфраструктури підземних сховищ газу. Важливими моментами в розвитку газового сектору є розвиток власної бази газовидобутку і скорочення імпорту природного газу. Дані кроки, які забезпечуються збільшенням обсягів геологорозвідувальних робіт, збільшенням обсягів розвідувального та експлуатаційного буріння, упровадженням новітніх методів інтенсифікації видобутків, зростанням видобутку газу на шельфі Чорного і Азовського морів, повинні активно сприяти зростанню енергетичної безпеки національної економіки.

Здійснення комплексу заходів стосовно розвитку ефективного споживання і видобутку газу повинне вплинути на зміни у загальному первинному постачанні природного газу (табл. 1), яке розраховується як сума виробництва (видобутку), імпорту, експорту, міжнародного бункрування суден та зміни запасів енергоресурсів у країні [10].

За даними НАК «Нафтогаз України», у 2019 р. відбулося скорочення видобутку природного газу (майже на 1,4%) порівняно з 2018 р. (табл. 2).

Скорочення видобутку природного газу, насамперед, пов'язують із природним падінням на основних родовищах.

Основні проєкти, які визначає у сценаріях розвитку українського газовидобування НАК «Нафтогаз України», безпосередньо пов'язані з розвитком регіонів України:

Таблиця 1

Загальне первинне постачання природного газу, млн т н. е.

Найменування джерел первинного постачання енергії	2010 рік	2015 рік	2020 рік (прогноз)	2025 рік (прогноз)	2030 рік (прогноз)	2035 рік (прогноз)
Природний газ	55,2	26,1	20,2	27,0	28,0	29,0

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Таблиця 2

Видобуток природного газу в Україні в 2015–2019 рр., млрд куб. м

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Видобуток природного газу	19,9	20,1	20,5	21,0	20,7

Джерело: сформовано автором на основі [11]

1. стратегічні ініціативи з розроблення нових родовищ Групи «НАК «Нафтогаз України» передбачають:

- розроблення родовищ за угодами про розподіл (фокусними регіонами визначено Львівська і Харківська області);
- розроблення портфеля розроблення газу щільних колекторів (фокусними регіонами визначено Полтавська і Харківська області);
- розроблення Юзівської ділянки (фокусними регіонами визначено Харківська і Донецька області);
- дослідження потенціалу Карпатського регіону (фокусними регіонами визначено Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька області);
- розроблення портфеля нових родовищ із традиційними покладами (фокусними регіонами визначено Харківська, Львівська, Івано-Франківська, Полтавська, Закарпатська і Чернівецька області);
- розроблення глибоких горизонтів (фокусними регіонами визначено Харківська і Полтавська області);
- розроблення ділянок Чорного моря (фокусний регіон – Одеська область);

2. стратегічні ініціативи з розроблення наявних родовищ Групи «НАК «Нафтогаз України» передбачають:

- підтримку наявних родовищ (фокусними регіонами визначено Харківська, Полтавська, Львівська, Івано-Франківська області);

– стратегії приватних компаній (фокусними регіонами визначено Харківська, Полтавська, Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області) [11].

У результаті реалізації сценаріїв розвитку газодобування в Україні фокусні регіони повинні отримати значні ефекти, які, за прогнозами НАК «Нафтогаз України», знайдуть своє відображення у прямому, непрямому і опосередкованому внеску у внутрішній випуск у регіоні, створенні робочих місць, зростанні витрат на соціальні заходи в результаті реалізації проєктів (табл. 3).

Дані державної служби статистики демонструють, що активний видобуток нафти в Україні відбувався протягом останніх років лише у п'яти регіонах України: Івано-Франківській, Львівській, Полтавській, Сумській і Харківській областях (табл. 4).

На даний момент видобуток сирової нафти в регіонах України обмежений ресурсними можливостями. У традиційних регіонах, які мають ресурсний потенціал видобутку сирової нафти (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області), розроблення родовищ здійснюються протягом значного часу і характеризується значним рівнем розроблення існуючих родовищ.

При цьому в даних регіонах скорочення видобутку, закриття відпрацьованих родовищ можуть у подальшому здійснити негативний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів, спричинивши значні структурні зрушення

Таблиця 3

Очікувані ефекти для регіонів України в результаті реалізації проєктів газодобування

№	Регіон	Внесок у внутрішній випуск, млрд грн			Робочі місця (в усій економіці регіону), тис місць
		прямий	непрямий	опосередкований	
1	Харківська обл.	190,00	304,00	138,00	169
2	Одеська обл.	72,00	275,00	91,00	175
3	Полтавська обл.	29,00	48,00	21,00	20
4	Львівська обл.	14,00	24,00	10,00	15
5	Івано-Франківська обл.	6,00	9,50	4,20	5
6	Чернівецька обл.	2,30	3,40	1,50	2,5
7	Закарпатська обл.	1,70	2,80	1,40	1,2

Джерело: сформовано автором на основі [11]

**Видобуток нафти сирової, у тому числі нафти,
одержаної з мінералів бітумінозних, за регіонами, тис т**

Регіон України	Роки		
	2017	2018	2019
Україна	1505,4	1624,0	1719,1
області			
Івано-Франківська	332,4	355,5	368,7
Львівська	138,3	142,1	168,2
Полтавська	141,8	134,6	157,1
Сумська	573,5	656,4	690,2
Харківська	43,8	55,9	59,4

Джерело: сформовано автором на основі [12]

в господарських комплексах. Такі процеси в подальшому можуть погіршити соціальний клімат у регіонах, стимулюючи зростання структурного безробіття, процеси міграції робочої сили, зокрема за кордон. Саме тому формування регіональної економічної політики в даних регіонах повинне враховувати прогнози розвитку нафтогазової галузі, зокрема ті структурні зміни, які він може викликати в економіці регіонів.

Отже, вплив галузі на регіональний розвиток та формування регіональної економічної політики необхідно оцінювати, враховуючи:

– створення робочих місць у регіонах як безпосередньо на підприємствах галузі, так і враховуючи сприяння видобутку і транспортуванню вуглеводів на розвиток інфраструктури регіону, що опосередковано стимулює створення робочих місць на підприємствах регіональної інфраструктури;

– можливу втрату робочих місць у регіонах через структурні зміни в економіці внаслідок скорочення видобутку нафти та газу;

– реалізацію соціальних проєктів у регіонах, які пов'язані з розвитком галузі;

– підвищення або скорочення надходжень до місцевих бюджетів від підприємств галузі;

– стан екологічної ситуації в регіоні та втрати, які спричиняються в регіоні у зв'язку з діяльністю галузі.

Таким чином, нафтогазова галузь, виступаючи однією з основних галузей, що забезпечують енергетичну безпеку національної економіки, активно впливає на формування регіональної економічної політики. Наявність ресурсного потенціалу обмежує певні види видобутку тери-

торіями окремих регіонів, але розвиток нових родовищ, альтернативних проєктів, транспортування вуглеводів, зокрема транзитне транспортування через територію України, усе активніше здійснює вплив на регіональний розвиток і потребує урахування тенденцій розвитку галузі під час формування стратегій розвитку регіонів та регіональних економічних політик.

Висновки. Нафтогазова галузь України протягом останніх років усе активніше впливає на регіональні економічні структури. Формуючи умови для забезпечення економічної безпеки регіонів і національної енергетичної безпеки, нафтогазова галузь активно впливає на системні процеси регіонального розвитку. Даний вплив знаходить свій прояв у зростанні регіональних ВВП, прямих і непрямих внесках у внутрішній випуск, реалізацію соціальних проєктів, створення робочих місць у регіонах. Однак певні процеси, які відбуваються у галузі, у подальшому можуть спричинити негативні тенденції в регіональному розвитку. Зокрема, скорочення видобутку, закриття певних родовищ, розвиток альтернативних джерел енергетики можуть призвести до активних структурних зрушень в економіці певних регіонів. Перспективними дослідженнями у даному напрямі є визначення індикаторів розвитку галузі, які необхідно враховувати під час формування регіональних економічних політик, нормативно визначених показників впливу функціонування підприємств галузі на екологічний стан у регіонах, комплексу заходів щодо запобігання погіршенню соціальної ситуації у регіонах у разі структурних зрушень, які пов'язані зі змінами у розробленні існуючих родовищ та освоєнні нових.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стрижак В.П., Васіліненко Л.М., Стрижак Л.І. Аналіз стану надрокористування у нафтогазовій галузі України: проблеми та актуальні задачі. *Проблеми та перспективи нафтогазової промисловості*. 2017. Вип. 1. С. 168–179.
2. Актуальні завдання надрокористування в нафтогазовій галузі / М.І. Євдоцук та ін. *Мінеральні ресурси України*. 2013. Вип. 4. С. 41–44.
3. Римар Н.В., Ликун Н.В. Нафтопереробна галузь у системі паливно-енергетичного комплексу України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.5. С. 231–237.
4. Крупа О.М. Визначення місця нафтогазової галузі у системі паливно-енергетичної безпеки України. *Моделювання регіональної економіки*. 2013. № 1. С. 380–388.

5. Квасній Л.Г. Ефективний розвиток нафтогазового комплексу як важлива умова економічної безпеки ринку енергоносіїв. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 605. С. 212–217.
6. Підчоса О.В. Інвестиційна діяльність ТНК у світовій нафтогазовій галузі: детермінанти розвитку. *Економічний часопис-XXI*. 2011. № 11–12. С. 19–23.
7. Худолій Ю.С., Василенко О.О. Напрями модернізації нафтогазового комплексу України через управління цінними паперами. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). С. 875–881.
8. Дашевська О.В., Бабалов Т.Р. Методика оцінки ресурсного потенціалу підприємств нафтогазової галузі. *Бізнес Інформ*. 2012. № 3. С. 119–122.
9. Перевозова І.В. Моніторинг сучасних умов функціонування підприємств нафтогазової галузі України в контексті світового досвіду. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 11. С. 74–77.
10. Енергетична стратегія України на період до 2035 р. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245239564&cat_id=245239555 (дата звернення: 12.07.2021).
11. НАК «Нафтогаз України»: Дослідження впливу газовидобування на економіку України. URL: <https://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/D63B63DE51AAFA9AC2257F1C0028D27B?OpenDocument&Expand=1&> (дата звернення: 12.07.2021).
12. Паливно-енергетичні ресурси України – 2019 : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020. 194 с.

REFERENCES:

1. Stryzhak V.P., Vasilinenko L.M., Stryzhak L.I. (2017) Analiz stanu nadrokorystuvannja u naftogazovij ghaluzi Ukrajinu, problemy ta aktualni zadachi [Analysis of subsoil use in the petroleum industry Ukraine, problems and actual objectives]. *Problemy ta perspektyvy naftogazovoji promyslovosti*, vol. 1, pp. 168–179.
2. Jevdoshuk M.I., Stryzhak V.P., Zicj A.P., Vasilinenko L.M., Klochko V.P. (2013) Aktualni zavdannja nadrokorystuvannja v naftogazovij ghaluzi [Recent job subsoil oil and gas industry in Ukraine]. *Mineraljni resursy Ukrajinu*, vol. 4, pp. 41–44.
3. Rymar N.V., Lykun N.V. (2015) Naftopererobna ghaluzj u systemi palyvno-energhetychnogho kompleksu Ukrajinu [Oil-processing industry is in the system of fuel and energy complex of Ukraine]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrajinu*, vol. 25.5, pp. 231–237.
4. Krupa O.M. (2013) Vyznachennja miscja naftogazovoji ghaluzi u systemi palyvno-energhetychnoji bezpeky Ukrajinu [A location of oil and gas industry is in the system of fuel and energy safety of Ukraine]. *Modeljuvannja rehionalnoji ekonomiky*, vol. 1, pp. 380–388.
5. Kvasnij L.Gh. (2007) Efektyvnyj rozvytok naftogazovogho kompleksu jak vazhlyva umova ekonomichnoji bezpeky rynku energhonosijiv [Effective development of oil and gas complex as important condition of economic security of market of power mediums]. *Visnyk Nacionaljnogho universytetu «Ljvivs'jka politekhnika»*, vol. 605, pp. 212–217.
6. Pidchosa O.V. (2011) Investycijna dijalnistj TNK u svitovij naftogazovij ghaluzi: determinanty rozvytku [Investment activities of TNCs in the global oil and gas industry: determinants of development]. *Ekonomichnyj chasopys-XXI*, vol. 11-12, pp. 19–23.
7. Khudolij Ju.S., Vasilenko O.O. (2017) Naprjamy modernizaciji naftogazovogho kompleksu Ukrajinu cherez upravlinnja cinnymy paperamy [The directions of modernization the oil and gas complex of Ukraine through the securities management]. *Molodyj vchenyj*, vol. 3(43), pp. 875–881.
8. Dashev'sjka O.V., Babalov T.R. (2012) Metodyka ocinky resursnogho potencialu pidpryjemstv naftogazovoji ghaluzi [Methodology of estimation of resource potential of enterprises of oil and gas industry]. *Biznes Inform*, vol. 3, pp. 119–122.
9. Perevozova I.V. (2015) Monitoryngh suchasnykh umov funkcionuvannja pidpryjemstv naftogazovoji ghaluzi Ukrajinu v konteksti svitovogho dosvidu [Monitoring modern conditions of functioning of oil and gas companies of Ukraine in the context of the world experience]. *Naukovyj visnyk Kherson'sjkoj derzhavnogho universytetu*, vol. 11, pp. 74–77.
10. Energhetychna strateghija Ukrajinu na period do 2035 r. Available at: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245239564&cat_id=245239555 (accessed 12 July 2021).
11. НАК «Нафтогаз України»: Дослідження впливу газовидобування на економіку України. Available at: <https://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/D63B63DE51AAFA9AC2257F1C0028D27B?OpenDocument&Expand=1&> (accessed 12 July 2021).
12. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy (2020) Palyvno-energhetychni resursy Ukrainy – 2019 [Fuel and energy resources of Ukraine – 2019]. Kyiv.